

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Оласюк Г.П.,

*к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ВНЗ “Університет економіки та права”, м. Київ, Україна,*

e-mail: annao@krok.edu.ua,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3257-225X>

Експортний потенціал України у великій мірі реалізовується за рахунок сировинного експорту. На сьогодні аграрний й металургійний сектори лідирують за обсягами згенерованої валютної виручки від закордонних продажів. Однак, продаючи товари із біржового списку країна не може забезпечити себе від цінових коливань на світових товарних ринках та є чутливою до зміни балансу попиту й пропозиції глобальної економіки у довгостроковій перспективі. Сировинна орієнтація експорту України є похідною від виробничої спеціалізації, яка базується у переважній більшості на використанні природного потенціалу. Станом на 2020 рік Україна є сьомою країною у світі із виробництва пшениці (26,5 млн. тон у рік), що є одним із найвищих показників за увесь час незалежності країни. Україна лідирує у рейтингах з виробництва соняшникової олії, насіння та макухи, жита, ячменю, насіння ріпаку, волоських горіхів, кукурудзи, свіжих вишень, пшениці, соєвих бобів і яблук [1].

Аналіз тенденцій засвідчує, що виробництво олії та олійних продуктів із соняшнику та ріпаку і надалі зростатиме. До перспективної категорії продуктів входять і волоські горіхи, кукурудза, пшениця. Виробництво фруктів не буде зазнавати значних змін, а решта категорій уже показали низхідну тенденцію. Лише за 2019-2020 роки виробництво жита впало на 32.74%, соєвих бобів на 11%, соєвої олії й макухи у середньому на 22%, проса на 27.33% [1].

Україна посідає 14 місце у світовому рейтингу з вирощування великої рогатої худоби, однак дана перевага поступово втрачається. У 1991 році поголів'я складало 7.8 млн одиниць, а у 2020 році лише 1.9 млн. За кількістю вирощування поголів'я свиней країна посіла 10 місце у світовому рейтингу, незважаючи на те, що і у цій категорії за 30 років кількість упала – з 20 млн у 1991 до 8.5 млн особин у 2020 році. Даний сегмент працює на внутрішній ринок, а експорт сягає трохи більше 1%. Достатньо сильні позиції України у рейтингах світового виробництва м'яса птиці та бройлерів, 25% якого йде на експортні поставки. У 2009 році експорт м'яса бройлерів становив 13 тис. тон, й стрімко сягнув показника у 237 тон у 2016 році. За той самий час експорт курятини зріс із 13 до 400 тис тон. Бразилія, США, ЄС, Таїланд, Китай, Туреччина, РФ є провідними конкурентами України на даному ринку [1].

Згідно офіційних даних у 2018 році експортною діяльністю в Україні займалося 23 тис суб'єктів ЗЕД. На малі підприємства припадало 8.3% вартісного обсягу експорту, на середні – 15%, а на великі – 68%, на фізичних осіб-підприємців – 0.7%. За чотири роки відбулися позитивні структурні

зрушення у сфері експортної діяльності. Так, за 2015-2018 роки кількість суб'єктів ЗЕД зросла на 16.8%, а обсяг експорту – на 24.5%. Вартість експорту на одного суб'єкта ЗЕД також збільшилася на 6.2%. У регіональному розрізі місто Київ лідирує за кількістю експортерів й вартісним обсягом поставок за кордон. Стосовно ж інших регіонів України, то спостерігаються певні регіональні диспропорції. Так, у Закарпатській, Харківській та Львівській областях функціонує найбільша кількість експортерів – близько 20% від загальної кількості, однак найбільше експортної виручки – трохи більше 17% – надходить із Дніпропетровської, Запорізької та Миколаївської областей. Зокрема, на Закарпатті 69% експортерів – це фізичні особи-підприємці. Також найбільша кількість експортерів серед ФОПів є у Чернівецькій області – 60% та Івано-Франківській – 59%. Найбільша кількість підприємств, що наймають більше 250 осіб сконцентровано на сході України: 15% у Полтавській області, та нині тимчасово окупованих Луганській і Донецькій, де 13% підприємств регіону є великими. Найбільший відсоток експортерів серед малого та мікробізнесу розташовано у Одеській, Київській, Дніпропетровській, Запорізькій та Кіровоградській областях. Що ж стосується географічної структури експортних потоків, то до ЄС експортується 37% усіх товарів та послуг, виготовлених в Україні. Зокрема, лідерами з експорту до країн Європейського Союзу у регіональному вимірі є Закарпатська (92.7% від експорту регіону), Волинська (77.7%), Львівська (74.6%), Рівненська (71.5%) й Тернопільська (70.1%) області. Експортні поставки до країн СНД звершуються Північно-Східним регіоном України, що межує з Російською Федерацією та Білоруссю. Зокрема, Сумська й Харківська області експортують 43.7% до СНД, Луганська – 30.5%, Чернігівська – 31.3%, Запорізька – 28.5% [2].

Експортна спеціалізація відображається як на масштабах компаній-експортерів, так і видів економічної діяльності, яку обирають бізнесмени-експортери. Аналіз галузевої структури експорту засвідчує, що переробна й добувна промисловість, сільське господарство, оптово-роздрібна торгівля й логістика формують найбільший експортний оборот українського бізнесу. Разом з тим, існують сфери бізнесу, які є найбільш привабливими для гравців різної величини. Так, освіта, логістика, будівництво та девелопмент, ІТС становлять основу малого й середнього бізнесу та є рушіями експорту України. Великі компанії домінують у експорті сировини й продуктів переробної промисловості [3].

На проблему з «торгуємістю» українських послуг вказує диспропорція між часткою послуг у структурі економіки й частка послуг у експорті на рівні 60% та 21.9%, відповідно. Послугами, якими Україна торгує на міжнародному ринку є, зокрема, транспортні – 58.3% (трубопровідний, авіаційний, морський і залізничний); комп'ютерні та інформаційно-телекомунікаційні – 16.5%; послуги з переробки товарів – 10.5%; ділові послуги, такі як посередництво, операційний лізинг, консалтинг, наукові дослідження й науково-технічні розробки – 8.2%. Спостерігається перекис у бік експортної залежності від Російської Федерації як ринку збуту послуг, на які припадає 39.7% від сукупного експорту послуг. Країни ЄС, зокрема, замовляють лише 28.6% від

усіх послуг, серед яких Німеччина, Польща й Кіпр є основними клієнтами. Окрему категорію великих замовників становлять США – 8.2%, Швейцарія – 6.3% та Об'єднані Арабські Емірати – 2.3%. Висока додана вартість послуг сприяє формуванню позитивного сальдо торгівлі послугами [3].

Узагальнений перелік країн-імпортерів товарів українських виробників очолює ЄС – 41.5% (з них, Польща – 6.6%, Італія та Німеччина – 4.8%, Нідерланди – 3.7%); Китай – 7.2%; РФ – 6.5%; Туреччина – 5.2%; Єгипет – 4.5%; Індія – 4%. Експорт України зростає до країн Європи, Азії, Австралії та Океанії, Африки. Негативний тренд спостерігається на ринках СНД й Америки [4].

Експортна спеціалізація України виглядає наступним чином: зернові становлять 19.2% від сукупного експорту, чорні метали – 17.5%, продукція олійно-жирової промисловості – 9.5%, мінеральні продукти – 9.7%, ядерні реактори, котли, електричні машини – 8.9%, готові харчові продукти – 6.4%. Знижуються темпи зростання експорту у металургійному секторі, легкій промисловості, у продажах деревини й паперової маси. Впродовж останніх 15 років торговельне сальдо України залишається негативним на показує тенденцію до зростання. Експортна конкурентоспроможність України представлена шістьма категоріями із 96 наведених в УКТ ЗЕД. Товарний профайл експорту типовий для більшості країн-лідерів у списку найбільших імпортерів України. Згідно Експортної стратегії Українина 2017-2021 роки, держава не повністю використовує експортний потенціал приблизно із 75 країнами світу на загальну суму понад 6 млрд. дол. США. Зокрема, потенціал торгівлі зі США становить 2 млрд. дол., Німеччиною, Великобританією та Францією – 1 млрд. дол. [4]. Таким чином, експортна позиція держави, що побудована на сировинній складовій, становить значну небезпеку для довгострокового економічного розвитку держави й вимагає рішучих дій бізнесу, держави та інших суб'єктів економічної безпеки із подолання негативних трендів розвитку зовнішньоекономічної складової.

Список використаних джерел:

1. Country Statistics Database. (2020). Index Mundi. URL: <http://www.indexmundi.com>
2. Державна служба статистики України. (2020). Експорт товарів суб'єктами господарювання за кількістю найманих працівників у розрізі регіонів у 2015-2018 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Державна Служба Статистики України. (2020). Експорт товарів суб'єктами господарювання за кількістю найманих працівників та видом економічної діяльності у 2015-2018 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі. (2017). Експортна стратегія України. Дорожня карта стратегічного розвитку на 2017-2021 роки. 145 с.